

УДК 347.6

Юліана Кузів

Національний університет «Львівська політехніка»
студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
yuliana.kuziv.pv.2021@lpnu.ua

Вікторія Чернописька

Національний університет «Львівська політехніка»
професор кафедри
цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, доцент
Viktoriiia.Z.Chornopyska@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3230-5971>

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

<http://doi.org/10.23939/law2023.40.206>

© Кузів Ю., Чернописька В., 2023

У статті досліджено та проаналізовано сімейні конфлікти та важливість медіації як альтернативного способу їх вирішення. Розглянуто природу сімейних конфліктів, особливості сімейних відносин та важливість конструктивного розв'язання цього типу конфліктів. Визначено, що сімейна медіація дає змогу врахувати високу емоційність сімейних конфліктів і тому є дуже ефективною в заплутаних життєвих ситуаціях.

Досліджено історію появи сімейної медіації, а також її розвиток у різних країнах, включаючи Україну. Стаття розглядає дієвість нового законодавства у цій галузі в Україні. Детально розглянуто принципи та етапи сімейної медіації, включаючи підготовку до медіації, збір інформації, пошук рішень і завершення процедури. Також вбачається можливість залучення дітей у процес сімейної медіації та етап фідбеку після виконання медіації.

Визначено переваги медіації порівняно з іншими методами вирішення конфліктів. Медіація сприяє створенню конструктивних рішень та компромісів, враховуючи інтереси всіх сторін конфлікту. Важливий аспект – можливість враховувати думку та потреби дітей у сімейних конфліктах. Також медіація є менш вартісною та часозатратною порівняно із судовими процедурами.

Впровадження медіації в правову систему сприяє реформуванню юстиції, забезпечуючи ефективніше та мирне вирішення сімейних спорів, а Закон України «Про медіацію» створює правову базу для регулювання цього процесу. Добровільність участі і роль нейтральних медіаторів роблять медіацію перспективним та гуманним інструментом вирішення конфліктів.

Ключові слова: сімейна медіація; сімейні спори; конфлікти; принципи сімейної медіації; інститут сімейної медіації; медіатор; сімейні правовідносини; конфлікт; правове регулювання; правова система; Закон України «Про медіацію».

Постановка проблеми. Сучасне суспільство все частіше стикається зі зростаючою кількістю сімейних конфліктів, які своєю чергою мають негативний вплив на емоційний, фізичний і фінансовий стан сімей. Класичні підходи до розв'язання конфліктів в сім'ї, такі, як судові процеси, часто призводять до задоволення лише однієї зі сторін та подальшого загострення відносин між членами родини. У цьому контексті виникає проблема відсутності ефективних і конструктивних механізмів вирішення сімейних конфліктів, які б враховували інтереси всіх сторін.

Медіація, як інноваційний метод розв'язання сімейних суперечок, стає все більш популярною та розглядається як можливий варіант розв'язання цієї проблеми. Проте існує недостатньо наукових досліджень, які б систематично досліджували ефективність медіації у контексті сімейних спорів і порівнювали її з іншими методами вирішення конфліктів. Ця стаття спрямована на вивчення і аналіз можливостей медіації як інструмента для вирішення сімейних конфліктів, зокрема, з'ясування її ролі в покращенні взаємин між членами сім'ї, зменшенні конфліктів та відновленні гармонії в родині.

Аналіз дослідження проблеми. Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про зростання інтересу до процедури медіації як альтернативного методу вирішення конфліктів. Дослідження різних аспектів медіації стали предметом наукових праць видатних учених з України та іноземних дослідників, зокрема таких, як: Л. Кондратик, І. Чеховська, О. Парнета, Н. Данилко, Дж. Фольберг, П. Салем, А. Л. Мільне та ін.

Метою статті є розгляд, аналіз та визначення ефективності медіації як інноваційного підходу до вирішення конфліктів у сімейному контексті.

Виклад основного матеріалу. Сім'я – це соціальна група, яка складається з кількох осіб, які мають родинні стосунки між собою. Це може включати батьків, дітей, братів, сестер, дідусів, бабусь, онуків та інших родичів. І незалежно від того, наскільки люблячою є сім'я, усі сім'ї переживають конфлікти. Соціологиня Л. Кондратик вважає, що майже неможливо повністю уникнути конфліктів у сім'ї. Конфлікти є невід'ємною частиною міжособистісних відносин, і вони можуть виникати через різні причини, такі як розбіжності в поглядах, інтереси, потреби, емоції та стилі спілкування. Замість того, щоб намагатися повністю уникати конфліктів, важливішою є здатність знаходити конструктивні рішення [1].

Сімейний конфлікт відрізняється від інших типів конфліктів у багатьох аспектах через свою особливу природу і контекст. Члени сім'ї часто мають глибокі емоційні зв'язки один з одним, що робить конфлікти в сім'ї особливо важкими. Також неможливо не згадати те, що сімейні конфлікти, особливо ті, які виникають з приводу розлучення подружжя, можуть мати значний вплив на психоемоційний стан дитини. Діти зазвичай переживають стрес і незручності у зв'язку з розлученням своїх батьків. Важливо забезпечити підтримку і ресурси для дітей, щоб допомогти їм краще впоратися зі своєю емоційною стабільністю.

Не менш важливе те, щоб дитина мала можливість зустрічатися та взаємодіяти з обома батьками, якщо це безпечно та в інтересах дитини. Це сприяє підтримці позитивних стосунків з обома батьками. Загалом треба надавати належну увагу стану та інтересам дитини під час сімейного конфлікту з приводу розлучення. Забезпечення їй стабільності, підтримки та безпеки може зменшити негативний вплив цих конфліктів на її життя.

Саме тому сьогодні багато громадян надають перевагу медіації як способу вирішення сімейних спорів. Сфера медіації є унікальна тим, що враховує як емоційні, так і юридичні аспекти розпаду сім'ї.

Перший приватний центр сімейної медіації був заснований 1974 року в Атланті, штат Джорджія, О. Дж. Куглером, адвокатом і консультантом з питань шлюбу та сім'ї [2]. Згодом сімейна медіація почала набувати популярності і в країнах Західної Європи.

Розвиток альтернативних методів вирішення конфліктів загалом і медіації зокрема є однією з цілей реформування системи юстиції в Україні. Отже, 16 листопада 2021 року було прийнято Закон України «Про медіацію». Запровадження в національній правовій системі процедури медіації через ухвалення профільного закону відкриває можливості для більш ефективного, мирного і менш вартісного шляху позасудового врегулювання спорів [3].

Відповідно до Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 р., медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [4].

У своїй науковій статті І. Чеховська формулює авторське визначення поняття «медіація» як нетрадиційний (альтернативний) спосіб вирішення спору, що характеризується участю в ньому сторін конфлікту та третьої сторони – медіатора, з метою компромісного, швидкого та ефективного вирішення конфлікту [5].

Механізм проведення медіаційної процедури базується на основі певних принципів, що враховують досвід застосування медіації у різних країнах, психологічні особливості населення та юридичні традиції конкретної держави. Принципи медіації визначено у ст. 4 Закону України «Про медіацію», до них належать: добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

На відміну від судового розгляду конфлікту, який базується на прямому застосуванні права, медіація проводиться з використанням правових норм на основі справедливості і з урахуванням інтересів обох сторін – зазначає О. Парнета. Залучення посередника надає можливість подолати психологічну перепону, що виникає під час безпосереднього спілкування конфліктуючих сторін [6]. З цього можна зробити висновок, що вагому роль у цій процедурі відіграє сам медіатор, адже від його професійності та вміння скеровувати медіаційний процес у правильне русло залежить результат цих перемовин.

На думку Н. Данилко, медіатор – це спеціально підготовлений посередник, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні через медіацію та не має повноважень на прийняття рішення по суті конфлікту (спору) [7].

Отже, медіатор – це нейтральна особа, яка не повинна виступати за певну сторону конфлікту. Роль посередника полягає в тому, щоб знайти спільну мову між двома сторонами та усунути перешкоди на шляху до вирішення спору.

Не менш важливим моментом є збереження конфіденційності медіатором під час проведення процедури сімейної медіації. Конфіденційність допомагає створити атмосферу, де учасники можуть відчувати себе безпечно та захищено. Важливо забезпечити, щоб особиста інформація учасників сімейної медіації залишалася приватною. Це стосується не лише питань, пов'язаних із конфліктом, а й особистої інформації, яка може бути використана для шантажу чи інших негативних цілей.

Щодо статусу медіатора, то він визначений у розділі II Закону України «Про медіацію». Відповідно до нього, медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном (ст. 9). Базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання (ст. 10).

Медіація є структурованою процедурою та включає певні етапи, яких потрібно дотримуватись під час проведення цієї процедури. Загалом можна виділити такі етапи сімейної медіації:

1. Перший етап – підготовка до медіації. На цьому етапі медіатор вітає сторони та пояснює процес медіації. Сім'я дізнається про правила та встановлюють очікування. Цей етап також передбачає укладення договору про проведення медіації сторін з особою медіатора.

2. Другий етап – збір інформації. Медіатор може ставити запитання та запитувати інформацію для кращого розуміння ситуації. Важливо розкрити всі аспекти конфлікту. Кожен член сім'ї має

можливість висловити свої переживання та почуття. Важливо, щоб всі голоси були почуті. У тих випадках, коли конфлікт заглибився і пара не може навіть встановити контакт один з одним, проводяться індивідуальні сесії з кожним із партнерів.

3. Третій етап – пошук рішень. Сім'я аналізує ідеї та вибирає оптимальне рішення. Медіатор допомагає об'єктивно оцінити всі варіанти. На цьому етапі також можливе залучення дітей задля кращого розуміння їхніх потреб. Проте, як зазначає І. Ханюкова, перед цим важливо оцінити можливі ризики і бути впевненим, що діти не стануть свідками сварки між батьками [8].

Хоча такої неприємної ситуації можна уникнути, використовуючи таку форму співучасті дитини в сімейній медіації як пряме консультування [7]. Ця процедура проводиться сімейним медіатором за відсутності батьків, коли дитина не хоче або не може сказати про свої бажання та потреби в їх присутності (але для цього обов'язково мати письмову згоду батьків).

4. Четвертий етап виступає завершенням медіаційного процесу. Якщо сім'я досягла взаємно прийняттого рішення, медіатор допомагає сформулювати угоду із зазначенням деталей та зобов'язань сторін.

Варто наголосити, що у деяких країнах існує ще один етап – проведення після виконання медіації процедури так званого фідбеку «Mediation Feedback» або «Mediation Questionnaire», що передбачає заповнення певної форми клієнтом для вдосконалення програми та забезпечення її відповідності потребам людей [9].

Ці етапи можуть варіюватися залежно від конкретних обставин та методики медіації, яку використовують. У будь-якому разі, медіатор допомагає сторонам спільно знайти рішення, яке задовольняє їхні потреби та інтереси.

Отже, медіація має численні переваги порівняно з іншими способами вирішення конфліктів. Насамперед медіація сприяє створенню конструктивних рішень та компромісів, що враховують інтереси всіх сторін спору. Конфлікти розглядаються з поглядом на майбутнє, щоб знайти найкраще рішення для обох сторін. У сімейних конфліктах медіація надає можливість враховувати думку та потреби дітей.

Також, порівняно із судовими процедурами, медіація є менш вартісною та часозатратною. Це допомагає громадянам індивідуально чи сімейно зменшувати витрати на юридичні послуги та судові витрати. Медіація дає можливість громадянам вирішувати спори поза судовими інстанціями, що своєю чергою сприяє зменшенню навантаження на суди та прискоренню вирішення справ. Загалом усі ці переваги роблять медіацію вигідним та людським способом вирішення різних видів конфліктів, в тому числі і сімейних.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що сімейна медіація – це структурований процес вирішення конфлікту, коли медіатор допомагає двом сторонам у суперечці знайти компроміс. Медіація виходить далеко за межі врегулювання та зосереджується на стосунках, поглядах, цінностях, інтересах, емоціях і потребах.

Запровадження медіації в правову систему багатьох країн, включаючи Україну, сприяє реформуванню системи юстиції та дає можливість більш ефективно, мирно та економічно вирішувати сімейні спори. Прийняття Закону України «Про медіацію» в листопаді 2021 року створило правову базу для регулювання медіації в Україні. Це дає змогу регламентувати процедури медіації, визначати стандарти для медіаторів і гарантувати конфіденційність учасників.

Медіація передбачає добровільність участі, що дає можливість сторонам брати активну участь у процесі та впливати на результат, а медіатори, як нейтральні посередники, відіграють основну роль у процесі медіації та сприяють знаходженню компромісу між сторонами.

Враховуючи ці аспекти, медіація залишається перспективним та гуманним інструментом для вирішення сімейних спорів та сприяє створенню сприятливого клімату для діалогу, розуміння та спільного знаходження рішень, які задовольняють всіх учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kondratyk L. M. (2021). *Konflikty v simi. Chy mozhyvo unyknyty ta yak peretvoriuvaty yikh na konstruktivni*. Кондратик Л. М. (2021). Конфлікти в сім'ї. Чи можливо уникнути та як перетворювати їх на конструктивні. *Психологія кризових станів: наука і практика*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728968/2/Психологія%20кризових%20станів%20-%20наука%20і%20практика%204-6.11.2021.pdf#page=80> (дата звернення: 27.10.2023).

2. Folberg J., Milne A. L., Salem P. (2004). *Divorce and Family Mediation: Models, Techniques, and Applications*. Eds. Copyright. URL: <https://www.guilford.com/excerpts/folberg3.pdf?t=1> (дата звернення: 27. 10. 2023 р.).

3. Переваги проведення медіації у сімейних спорах. *Координаційний центр з надання правової допомоги. 2012–2019 рр.* URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/perevagy-provedennya-mediacziyi-u-simejnyh-sporah/> (дата звернення: 27.10.2023 р.).

4. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 27.10.2023).

5. Чеховська І. В., Божук І. І. (2021). Перспективи розвитку інституту сімейної медіації в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. № 2.94. С. 246–258.

6. Парнета О. (2021). Медіація як спосіб вирішення сімейних спорів. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1 (25). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42038/1/Парнета.pdf> (дата звернення: 27.10.2023 р.).

7. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник (2019). Авт. кол: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін.; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія. 456 с.

8. Ханюкова І. А. (2013). Сімейна медіація. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. Ред.кол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, М. І. Логвиненко, В. М. Семенов, А. В. Баранова. Суми: СумДУ. С. 224–226.

9. Mediation Questionnaire Form. 1999–2023 SurveyMonkey. URL: <https://www.surveymonkey.com/r/NHMediation> (дата звернення: 27.10.2023).

REFERENCES

1. Kondratyk L. M. (2021). *Konflikty v simi. Chy mozhyvo unyknyty ta yak peretvoriuvaty yikh na konstruktivni* [Conflicts in the family. Is it possible to avoid them and how to turn them into constructive ones?]. *Psychology of crisis situations: science and practice*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728968/2/Психологія%20кризових%20станів%20-%20наука%20і%20практика%204-6.11.2021.pdf#page=80> (Accessed: 27.10.2023 р.). [In Ukrainian].

2. Folberg J., Milne A. L., Salem P. (2004). *Divorce and Family Mediation: Models, Techniques, and Applications*. Eds. Copyright. URL: <https://www.guilford.com/excerpts/folberg3.pdf?t=1> (Accessed: 27. 10. 2023 р.). [In English].

3. *Perevahy provedennia mediatsii u simeinykh sporakh* [Advantages of mediation in family disputes]. *Coordination Center for Legal Aid 2012–2019*. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/perevagy-provedennya-mediacziyi-u-simejnyh-sporah/> (Accessed: 27.10.2023). [In Ukrainian].

4. *Zakon Ukrainy «Pro mediatsiiu»* [Law of Ukraine «On Mediation»]. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (Accessed: 27.10.2023). [In Ukrainian].

5. Chekhovska I. V., Bozhuk I. I. (2021). *Perspektyvy rozvytku instytutu simeinoi mediatsii v Ukraini*. [Prospects for the development of the Institute of Family Mediation in Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni EO Didorenka*. No. 2.94. P. 246–258. [In Ukrainian].

6. Parneta O. (2021). *Mediatsiia yak sposib vyrishennia simeinykh sporiv* [Mediation as a way to resolve family disputes]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. No. 1 (25). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42038/1/Парнета.pdf> (Accessed: 27.10.2023). [In Ukrainian].

7. *Mediatsiia u profesijnij diialnosti yurysta: pidruchnyk*. (2019). [Mediation in the professional activity of a lawyer: a textbook]. Avt. kol: T. Bilyk, R. Havryliuk, I. Horodyskyj ta in.; za red. N. Krestovskoi, L. Romanadze. Odessa: Ekolohiia Publ. 456 p. [In Ukrainian].

8. Khaniukova I. A. (2013). *Simeina mediatsiia*. [Family mediation]. *Mizhnarodno-pravove zabezpechennia stabilnosti ta bezpeky suspilstva*: materialy nauково-teoretychnoi konferentsii vykladachiv, aspirantiv ta stud.

yurydychnoho faktu, m. Sumy, 25 travnia 2013 r. Red.kol.: A. M. Kulish, M. M. Burbyka, M. I. Lohvynenko, V. M. Semenov, A. V. Baranova. Sumy: SumDU. P. 224–226. [In Ukrainian].

9. *Mediation Questionnaire Form*. 1999 – 2023 SurveyMonkey. URL: <https://www.surveymonkey.com/r/NHMediation> (Accessed: 27.10.2023). [In English].

Дата надходження: 11.11.2023 р.

Yuliana Kuziv

Lviv Polytechnic National University,
student Institute law, psychology and innovative education
yuliana.kuziv.pv.2021@lpnu.ua

Victoria Chornopyska

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Jurisprudence, Psychology
and Innovative Education
Department of Civil Law and Procedure,
Sc.D., Assoc. Prof.

Viktoriiia.Z.Chornopyska@lpnu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3230-5971>

MEDIATION AS AN ALTERNATIVE WAY OF RESOLVING FAMILY DISPUTES

The article examines and analyzes family conflicts and the importance of mediation as an alternative way to resolve them. The nature of family conflicts, the peculiarities of family relations and the importance of a constructive resolution of this type of conflict are considered. It was determined that family mediation allows to take into account the high emotionality of family conflicts and is therefore very effective in confusing life situations.

The history of the emergence of family mediation, as well as its development in different countries, including Ukraine, is studied. The article examines the effectiveness of new legislation in this field in Ukraine. The principles and stages of family mediation are discussed in detail, including preparation for mediation, gathering information, finding solutions and concluding the procedure. The possibility of including children in the family mediation process and the feedback stage after the mediation is also considered.

The advantages of mediation in comparison with other methods of conflict resolution are determined. Mediation helps to create constructive solutions and compromises, taking into account the interests of all parties to the conflict. An important aspect is the ability to take into account the opinion and needs of children in family conflicts. Also, mediation is less expensive and time-consuming compared to court proceedings.

The introduction of mediation into the legal system contributes to the reform of justice, ensuring a more effective and peaceful resolution of family disputes, and the Law of Ukraine «On Mediation» creates a legal basis for regulating this process. Voluntary participation and the role of neutral mediators make mediation a promising and humane tool for conflict resolution.

Keywords: family mediation; family disputes; conflicts; principles of family mediation; Institute of Family Mediation; mediator; family legal relations; conflict; legal regulation; Legal System; Law of Ukraine «On Mediation».